

[LES ACTUACIONS]

I. PONÈNCIES

LA CREACIÓ D'ESPAYS D'ÚS PER A LA LLENGUA
ENTRE ELS JOVES

Joan GELABERT

I. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Qui més qui manco deu haver sentit més de dos cops la sentència de manera clara i diàfana: “Tot el que es faci per retardar la mort de la llengua catalana no fa més que perllongar la seva agonia, va contra natura. És llei de vida: el peix gran es menja el petit”. Aquesta màxima maquiavèl·lica, cínica i perversa, no sol dur mai els seus profètics emissaris a plantejar-se el perquè de la seva, sovint, irreversibilitat. I si ho fan, és que són ben conscients que això és precisament el que cerquen. Quan hi ha una espècie animal o vegetal que desapareix, no és per gràcia de Déu, sinó per obra i gràcia de qualche depredador o d'altres circumstàncies empíricament ben constatables i avaluables.

En el cas de la llengua catalana, i per extensió, de qualsevol altra llengua, la realitat és ben constatable. No és possible ocupar alhora un mateix espai comunicatiu amb dues llengües distintes. La llei de l'economia lingüística bandeja sempre la més dèbil. I en aquest cas per dèbil s'ha d'entendre la que té els elements objectius dels processos comunicatius (poder mediàtic, força legislativa, poder econòmic, demografia, abast de coneixement, etc.) en contra, o més febles, i, per tant, els parlants més predisposats a prescindir-ne i optar per l'altra. És en els perquès d'aquesta desídia, d'aquesta predisposició a deixar-la de banda, on

s'han de cercar els motius que expliquin la renúncia a l'ús, en aquest cas, de la llengua catalana. La frase lapidària amb què comença aquest article deixa ben clar que qui es queda a observar la mort d'una llengua es fa còmplice, per activa o per passiva, de la seva desaparició.

Són molts els textos teòrics que parlen d'aquests processos de substitució lingüística i de la manera d'enfrontar-s'hi i minimitzar-los, aturar-los o fins i tot d'invertir-ne la tendència. Ara bé, en tots els casos, per reeixir en aquest camí, cal ajuntar dos factors absolutament imprescindibles: voluntat i... poder de decisió.

Quan se'm va convidar a participar en aquestes jornades d'estudi sobre l'"Ús Interpersonal del català: estat de la qüestió i propostes" estic segur que no van pensar en cap teòric de la qüestió, sinó més aviat en una persona, membre d'un nombrós col·lectiu que, des de Mallorca estant i a través de la seva activitat diària, intenta ser normal lingüísticament i estendre aquesta normalitat (igual que molts d'altres, que han optat pel mateix i en circumstàncies fins i tot molt més desfavorables). Això ha duit aquest col·lectiu del qual forma part a plantejar les raons de fons de la *anormalitat* que els envolta i a fer de la resistència, la constància, la paciència i l'activisme constant les armes que permetin superar aquesta desídia lingüística generalitzada,¹ alhora que intenta posar en pràctica tot un seguit d'estratègies que permetin reduir la forta pressió de la llengua castellana entre el joves i posar falques que obrin espais d'ús per a la llengua catalana com a llengua de relació.

Perquè cal ser ben conscients que només des de l'activisme civil generalitzat, assenyat però tossut, obstinat i persistent, es podrà reduir, o retardar, el que sembla inevitable si no canvien molt les coses. No, no es tracta de pessimisme. Més de vint anys de feina, dins i fora de les aules, en contacte permanent amb joves de dotze a vint anys, m'han donat, han donat al nostre col·lectiu, prou arguments i evidències ben clares de quina és la tendència en l'ús de la llengua catalana entre els joves, dins i fora de les aules. És cert que manquen dades d'ús (d'ús ambiental, d'ús interpersonal, d'ús generacional, etc.) i dades que avaluin la transmissió entre generacions, i les poques que hi ha a partir de diferents treballs de camp i d'enquestes fetes presenten múltiples variables (a Mallorca mateix, no tenen res a veure les zones costaneres com la de Calvià, o la capital, amb l'interior de l'illa), però és ben cert que pel que fa a l'ús interpersonal les tendències són clares. I també és fàcil constatar que el futur de la llengua catalana, en mans de les noves generacions, es decideix, es decidirà, més al carrer, a les discoteques, als espais d'oci, als grans nuclis urbans, que no a les aules, als centres d'ensenyament, als

1. MELIÀ I GARÍ, Joan, «Resistència i desídia: Bases del futur. Ús social i futur de la llengua a les Illes Balears»; a *II Jornades de Sociolingüística: L'ús social i el futur de la llengua*, Gabinet Municipal de Normalització Lingüística, Ajuntament d'Alcoi, 1993

pobles petits. I també és evident que el marc familiar i tot el seguit de situacions socioculturals que es donen en les relacions humanes són i seran, en definitiva, els veritables orientadors de la tendència lingüística dels parlants. I aquí sí que és complicat establir regles de joc favorables, sense els elements de domini mediàtic propicis i sense una consciència clara de l'ús preferent i normalitzat de la llengua pròpia del territori per part de la població autòctona.²

Cal deixar clar que el camp d'observació del qual es parla aquí és l'illa de Mallorca, però ens fa l'efecte que, a grans trets, la tendència és força generalitzada a tot arreu dels Països Catalans, amb tots els matisos que a cada zona, com és lògic, afecten el joc d'equilibris lingüístics.

Així, per exemple, el paper de domini gairebé absolut que el castellà té, a Mallorca, en tots aquests camps de joc comunicacional fa que la batalla per la recuperació de la llengua catalana sigui una cosa realment complicada per a una terra on el factor de prestigi, i de coneixement —per tant, de possibilitats d'ús—, és, encara, abassegador a favor del castellà.

Amb una escola on els percentatges d'escolarització en català són clarament inferiors al castellà, a pesar de lleis de normalització lingüística aprovades per majoria absoluta, a pesar d'ordres que “obliguen” el professorat a reciclar-se si volen tenir oportunitat de traslladar-se de centre, a pesar d'un clima social no especialment bel·ligerant en contra de la normalització de la llengua pròpia, la seguretat dels joves parlants en una i altra llengua és clarament favorable al castellà, cosa que motiva que la comunicació espontània es senti d'aquesta artificialitat a l'hora d'elegir la llengua catalana com a llengua de comunicació. Argumentacions com “Em sent més segur parlant o escrivint en castellà”, “Em fa vergonya”, “Em veig obligat a traduir constantment”, al costat d’“És que ens hem conegut parlant en castellà i ara ens costa canviar”, són una barrera infranquejable a l'hora d'usar la llengua catalana per part dels joves.³

Un altre aspecte no estudiat prou, però que cal tenir present, és el que en diríem la marca d'ús de l'idioma. Un jove, una al·lota, que sistemàticament usa el castellà amb els companys, en converses bilingües, no apareix “marcat” per cap connotació lingüística. En canvi el jove o l'al·lota que es manté fidel a la llengua catalana, en les mateixes circumstàncies, és, generalment, marcat amb qualifica-

2. Boix, Emili, «Ideologies lingüístiques a les generacions joves» a *Política i planificació lingüístiques*, Edicions Bromera, Alzira, 1997, p. 204. parla de la llibertat individual que els joves declaren com a valor bàsic a l'hora de triar idioma, però també remarca que aquest mateix valor queda reduït, escapat, per la pressió ambiental favorable a l'ús del castellà, elecció que és entesa, erròniament, com a espontània.

3. Quan redactava aquesta ponència, juliol de 2001, vaig conèixer el fet que per primera vegada, des que es controla aquesta circumstància, a les Illes Balears el percentatge d'alumnes que han fet la prova de selectivitat en català és superior als que han optat pel castellà. Sembla que la seguretat en l'ús de la llengua escrita va per un camí diferent que les opcions d'ús de la llengua oral.

tius de radicalitat, càrrega que no sempre s'està disposat a assumir i que comporta molts d'abandonaments en l'ús de la llengua catalana. Així, l'habitual rol "de bona educació" que la nostra societat encara no s'ha tret de sobre a l'hora de passar al castellà davant d'una persona que se'ns adreça en castellà, a pesar de saber que ens entén, és ben generalitzat entre els joves. Els factors psicolingüístics que afecten la comunicació interpersonal entre els joves no ajuden a mantenir la fidelitat a la llengua catalana. En uns moments en què la seguretat personal (o caldria dir-ne pragmatisme juvenil?) no està prou afermada, les prioritats de comunicació passen per sobre de la fidelitat lingüística.⁴

L'existència, per primera vegada, d'una generació de mallorquins fills de pares castellanoparlants, o fills de matrimonis mixtos, que han nascut a Mallorca, s'hi han educat i s'han fet seu un món gairebé exclusivament en castellà, introdueix un altre matís que cal tenir present a l'hora de fer la separació entre autòctons o forans per motius de llengua.

Cal fer esment, també i encara que només sigui de passada, d'una situació que encara pot modificar i complicar més la recuperació de la llengua catalana a l'àmbit escolar a Mallorca: l'allau de població en edat d'escolarització fruit de la darrera fornada immigratòria. Aquesta població, procedent sobretot de l'Àfrica, d'Alemanya, de l'Amèrica del Sud o de l'est de l'Europa comunitària, correspon bàsicament a agrupaments familiars. La bonança econòmica i una febre constructora sense parió, han dut a Mallorca molta mà d'obra provinent d'aquests països; immigrants que, un cop instal·lats, han reunit la família i han entrat els fills dins d'una xarxa escolar no preparada per absorbir amb garanties aquesta diversitat lingüística que amenaça encara més la fràgil recuperació de la llengua catalana.⁵

Sembla, per tant, que només amb una política lingüística certament decidida i prou incentivada, acompanyada d'un coneixement generalitzat de la llengua aconseguit a través de l'escola, amb el suport dels mitjans de comunicació i una legislació ben favorable, és possible reinvertir la situació de la llengua catalana al carrer. Ciència ficció? Potser. Experiències amb un punt de partida força més complicat que la situació descrita fins ara (com les que ha estudiat el sociolin-

4. Emili Boix, en la ponència esmentada anteriorment amb relació a aquest suposat pragmatisme lingüístic dels joves, arriba a la conclusió que no és tan específic d'aquest sector de població, sinó que afecta governants i governats. «Els problemes juvenils són reflexos, miralls distorsionats dels problemes socials en conjunt», conclou.

5. Una vegada començat el curs 2000-2001, a finals del segon trimestre escolar, el total d'alumnes de nova escolarització s'acostava als 3.000. Amb unes transferències educatives que es negociaren, pressupostàriament, al límit, aquesta circumstància no prevista (ningú no podia preveure fa a penes dos o tres anys el ritme frenètic de la nova immigració) obliga l'administració educativa del Govern de les Illes Balears a fer autèntics jocs malabars per pal·liar aquesta situació, procurant que els recursos destinats a la normalització lingüística en l'ensenyament augmentin per cobrir aquesta nova realitat d'última hora.

güista Bernat Joan), i que al final han reeixit, demostren que tot és possible. El problema és, segons els estudiosos, que les previsions màximes actuals estan per sota de les necessitats mínimes d'un procés de normalització que inverteixi l'equilibri de forces. I sense la voluntat i el poder polític per fer-ho, el futur es presenta amb tons i matisos més aviat foscos si no s'inverteix la tendència d'ús entre els joves.

2. UNA ESTRATÈGIA DE FOMENT DE L'ÚS DE LA LLENGUA ENTRE ELS JOVES NASCUTA FA DOTZE ANYS A MALLORCA: EL NAIXEMENT DE L'ASSOCIACIÓ TRENTA-1

Els sociolingüistes parlen de tres supòsits bàsics a partir dels quals s'aprèn una llengua nova:

- a. Perquè es disposa de les eines que permeten accedir al seu coneixement.
- b. Perquè l'entorn favorable permet immersir-se en el seu ús normal i generalitzat.
- c. Perquè es produeix una assimilació i, per tant, identificació amb els valors que aquesta nova llengua duu implícits.

Tenint present això i constatada la tendència a la baixa en l'ús de la llengua catalana entre els joves, el tarannà combatiu d'un bon grapat d'ensenyants fou el que mogué aquest col·lectiu, fa ja ben bé dotze anys, a dur endavant tot un seguit d'iniciatives que pal·liassin en bona part aquesta dinàmica, en espera de temps millors que poguessin ajudar a capgirar la situació. Si bé disposàvem de la nostra feina com a docents (professorat de i en llengua catalana) per fer conèixer la llengua i marcar unes pautes d'ús normalitzat dins dels centres, calia crear entorns, àmbits generalitzats, on aquest ús fos també majoritari, alhora que es pogués vincular de manera positiva, afectiva, lúdica, entre els nostres joves destinataris. S'ha de dir, però, que tots érem ben conscients de la nostra capacitat de maniobra i de la limitada influència que tendrien les nostres actuacions. No preteníem substituir cap política lingüística feta des de les institucions illenques. De cap manera. Senzillament, no n'hi havia. Amb unes institucions autonòmiques en mans de la mateixa dreta que havia dit no a l'Estatut, i que havia aprovat una Llei de normalització lingüística que sistemàticament s'havia deixat de banda, la nostra actuació no era a més a més, era pràcticament l'única cosa que hi havia, a part de la feina que des de molt abans ja duien a terme entitats civils com l'Obra Cultural Balear.

Tot i això teníem al davant nostre, a les nostres mans (érem uns privilegiats, en aquest sentit), el material humà sobre el qual treballar: joves de centres d'ensenyament de secundària de 14 a 18 anys, tots ells amb uns patrons lingüístics ja formats i amb un interès relatiu pel que feia a la militància lingüística. A més, estam parlant de Mallorca i d'uns moments en què el nivell d'ensenyament del català era encara ben deficitari. A pesar de ser matèria obligatòria a l'ensenyament

ment no universitari, hi havia unes diferències molt accentuades entre els centres de Palma, els de la costa i els de la Part Forana pel que feia als usos lingüístics i a la utilització de la llengua catalana com a llengua vehicular de l'ensenyament.

La presència entre nosaltres de qui avui és el màxim responsable de la política lingüística del Govern de les Illes Balears, Joan Melià, va marcar bona part de la dinàmica i de les estratègies que posàrem en marxa a partir del curs 89-90. Amb intuïció, esforç i compartint la necessitat de no quedar-nos de braços creuats es va aconseguir mobilitzar un bon grapat d'ensenyants (no exclusivament de llengua catalana, ja que es tractava de fer evident que la llengua no era patrimoni exclusiu del professorat de català i de la classe de llengua catalana) a l'entorn del projecte.

Calia unir dues premisses bàsiques per treure profit de la situació i de l'edat dels destinataris de la nostra actuació: ús de la llengua i interès. I en lloc d'interès s'hi podien posar aquelles coses per les quals se sentien atrets i es mobilitzaven els joves més dinàmics dels centres d'ensenyament: música, teatre, excursionisme, viatges, cinema, llibres, ocupació del temps d'oci, etc.

Els recursos materials amb què comptàvem eren inexistents, però les ganes de dur endavant els projectes que anàvem perfilant ens feia moure de valent i acudir pertot arreu a cercar el suport per dur-los endavant.

De les primeres reunions en sortiren les estratègies i una certa programació que tengués present l'edat i els interessos dels destinataris. Així nasqué la necessitat de donar cobertura legal a les iniciatives que poguéssim dur endavant i de nomenar responsables per fer gestions davant dels organismes públics i entitats privades que poguessin donar suport i facilitar recursos per dur a bon port les accions previstes. I va néixer l'Associació Trenta-1, sota l'aixopluc de l'Obra Cultural Balear, i la primera de les iniciatives que duguérem a terme i que dotze anys després encara continua.

Alhora que donàvem cobertura legal a les activitats que volíem dur a terme, pensàrem en el fet que l'alumnat destinatari de les nostres actuacions tengués també una estructura organitzada. I muntàrem el Club Trenta-1. Amb el suport de joves voluntaris de la UIB posàrem en funcionament un servei d'informació d'activitats que poguessin interessar els joves i que els arribàs en forma de fullet periòdic al domicili i als seus centres d'ensenyament. I els férem un carnet, que demostrava la seva pertinença al club, i els gestionàrem descomptes —mostrant aquest carnet— si compraven coses a determinades empreses —de consum juvenil, o no— que tenguessin els seus productes anunciats en llengua catalana: material esportiu, música, llibres, etc. I organitzàrem tot un seguit d'excursions de cap de setmana i una trobada, el primer trimestre de cada curs, on els mostràvem el conjunt de propostes (i el seu calendari) que al llarg de l'any l'Associació Trenta-1 duria a terme. En aquesta trobada, que anomenàvem *Fes-te festa*, els alumnes eren obsequiats amb regals i, amb el suport de les institucions, assistien

a alguna actuació musical o representació teatral. Cal dir, però, que el ritme era massa intens per a uns ensenyants que, a més, tenien, la majoria, una família al darrere, i al final aquest conjunt d'activitats "extres" es reduïren al màxim.

3. BANC DE DADES

Som al curs 89-90. A les Illes Balears comptam amb una emissora, Ràdio 4 de RNE, que emet part de la programació en llengua catalana i som als inicis de l'anomenat "rock català". I aconseguim la complicitat d'un locutor de l'emissora i el patrocini de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear. I sorgeix el programa Banc de dades. L'estructura del programa era ben senzilla. Fer passar per la ràdio, un cop a la setmana, tres representants de dos centres de BUP o FP d'aleshores i plantejar-los tot un seguit de preguntes relacionades amb aspectes acadèmics, culturals, arts, esports, espectacles i de coneixement del nostre entorn social i cultural, en una espècie de competició entre centres. Tot en llengua catalana. Però amb la particularitat que cada centre, a partir de la meitat del programa, podia estar en contacte telefònic amb els seus representants a la ràdio i ajudar-los a contestar les preguntes formulades. Aquest mecanisme tan senzill tenia l'al·licient de veure recompensades les respostes encertades amb entrades per a un concert que se celebraria a finals de curs, a més de facilitar a oients externs als dos centres participants la possibilitat, també, de guanyar entrades si contestaven alguna de les preguntes que s'havien deixat de respondre. Des del mateix programa es radiaven les cançons dels grups que en aquell moment interessava promocionar entre els joves, grups que cantaven en català i que a Mallorca no aconseguïen entrar en els circuits comercials i, per tant, ser coneguts entre la població jove.

L'experiència fou tan enriquidora que algun centre arribà a tenir grups de suport de més de dos-cents alumnes, desitjosos d'aconseguir alguna de les entrades del concert.

El patrocini del Govern, així com d'altres organismes oficials (Consell Insular de Mallorca, ajuntaments com el de Palma, la UIB, etc., i entitats privades com Sa Nostra o empreses particulars que aportaren premis per als guanyadors finals del concurs), aconseguí un reclam considerable que afavorí l'interès pel programa entre els escolars illencs.

La primera passa estava feta, la resposta fou aclaparadora i el concert final vinculat al concurs, celebrat a Mallorca el 18 de maig de 1990, suposà el bateig de foc de l'anomenat "rock català" a les Illes. Fou el primer concert que grups com Sopa de Cabra, Els Pets o Sangtraït realitzaren a Mallorca. S'havia trencat la dinàmica que bandejava aquesta música dels mitjans de comunicació, de la ràdio sobretot, i es demostrava que hi havia un públic consumidor al qual li interessava, i molt, aquesta música cantada en llengua catalana.

De llavors ençà, el programa *Banc de dades* ha evolucionat. Ha passat successivament de Ràdio 4 a Ràdio 5. Posteriorment passà a emetre's a la televisió a través d'una televisió local, Canal 37, que arribava a tota l'illa de Mallorca, i finalment, aquest curs passat, amb un fort impuls des de la Direcció General de Política Lingüística, s'aconseguí emetre el concurs per a totes les Balears gràcies a un conveni entre tres televisions: Canal 4 a Mallorca, Televisió Menorquina i Televisió d'Eivissa i Formentera, cosa que afavorí la participació de centres de secundària de totes les illes.

Fer una valoració de l'efecte aconseguit al llarg d'aquests deu anys per aquest programa no és fàcil, però crec que es va aconseguir amb escreix fer normal l'ús de la nostra llengua entre els joves en un concurs on al mateix temps que es parlava de coses properes (coneixement del país, promoció del llibre i de la música cantada en català, etc.) es feien preguntes d'abast més general i de camps ben diversos i allunyats, però tots propers a la mentalitat, els interessos i sabers dels joves [crec que es va aconseguir amb escreix]. I han estat milers els joves que al llarg d'aquests anys han passat pel programa, han rebut llibres i música en català i han conegut els grups musicals que s'hi han donat a conèixer. Conèixer-se en català en un ambient que ho propiciava, aprofitar els centenars de viatges que s'han fet amb el programa, ha creat un pòsit que per força ha estat positiu. I hi havia, també, un altre aspecte que no es pot deixar de banda i que ve a confirmar un dels aspectes més efectius i afectius de l'aprenentatge d'una nova llengua. Per a les famílies dels joves participants al concurs (perquè ens en facem una idea, el passat curs 2000-2001 han estat gairebé 700 els estudiants de secundària que han passat en directe pel programa), moltes no catalanoparlants i sense cap relació amb un entorn de mallorquinitat, veure els seus fills per televisió suposa un element afectiu de primer ordre i l'acceptació de l'ús de la llengua catalana en els mitjans de comunicació. Veure respondre en català els seus fills preguntes que feien referència al bàsquet de l'NBA, o veure com identificaven un determinat monument de l'Índia, o el nom d'aquell riu que desemboca a l'Oceà Atlàntic, al costat del nom d'una determinada població catalana, o el nom d'un cantant d'un grup de rock català, era entrar de ple en una petita "normalitat" que la nostra societat illenca, a hores d'ara, encara els nega. Però no n'hi havia prou.

Si el que volíem era crear espais d'ús cada vegada més extensos, calia vestir el programa, que no quedàs com una cosa aïllada. La relació amb el món exterior hi havia de ser. Ja hi havia el concert de final de temporada, però aspiràvem a més. Contactàrem amb empreses compromeses amb l'ús comercial de la llengua, que usassin la llengua catalana en la seva propaganda, i a canvi d'obsequis i de productes comercials ben diversos, però sempre adaptats a les edats dels joves destinataris, els fèiem propaganda dins del programa i fèiem conèixer la seva existència. També aconseguírem, per als participants guanyadors, viatges a les Jornades d'Intercanvi d'Estudiants dels Països Catalans, d'El País a l'Escola, pla-

ces per assistir a la Universitat Catalana d'Estiu. Vist amb una perspectiva d'onze anys i amb certa ironia, no sé si el qualificatiu per definir la nostra activitat s'assemblaria més a una ONG, a una confraria o a un club d'esplai, però el cert és que l'experiment funcionà, funciona encara, i tengué i té un seguiment massiu.

4. ALTRES INICIATIVES: ELS ENCONTRES DE TEATRE I LA MARATÓ DE TEATRE

Alhora que es duia endavant el programa *Banc de dades*, el mateix col·lectiu d'ensenyants inicià una altra experiència igualment enriquidora i que també continua a hores d'ara.

Aprofitant una esclotxa dins del currículum de l'ensenyament secundari d'aleshores, s'aconseguí introduir una matèria optativa per als tres cursos de batxillerat, amb dues hores a la setmana, cosa que suposà un reforçament de la llengua oral. Així es va programar una EATP (Ensenyament Artístic, Tècnic i Professional) de teatre, que pogués engrescar un alumnat que s'interessàs pel teatre, amb l'objectiu de fer una activitat on l'ús de la llengua catalana passàs a ser un motiu de prestigi i d'entreteniment alhora.

Per tal de reforçar el paper d'aquesta nova assignatura es va programar, ara fa 12 anys, un *Encontre de Teatre en Català a l'Ensenyament Secundari*, amb l'objectiu de traslladar sobre l'escenari les obres que els centres preparaven al llarg del curs. D'un primer encontre, amb quatre o cinc centres mostrant els seus muntatges, al darrer (celebrat enguany i amb 350 participants de totes les Illes fent tallers amb professionals del món del teatre vinguts de totes les terres de parla catalana), han estat milers els joves que han passat per aquests encontres i que han creat un àmbit de relació amb el teatre com a protagonista i amb la llengua catalana com a llengua d'ús normal i generalitzat. Al llarg de dos o tres dies els estudiants participen a diferents tallers amb professionals directament o indirectament relacionats amb el món teatral: escenografia, dansa, veu, clown, improvisació, màscares, maquillatge, etc. I tal com deia abans i amb relació als àmbits afectius, què hi pot haver més engrescador i identificador amb el país, per a una família no catalanoparlant, que veure el seu fill o la seva filla dalt d'un escenari, actuant en una obra de teatre en català, alhora, que, per a la població catalanoparlant, reforça el sentit de normalitat comunicacional.

Vinculat directament amb aquesta idea i per tal de no concentrar-ho tot els mateixos dies (tallers i representacions), aquest curs passat s'ha celebrat la *1a Marató de Teatre en Català a Secundària*, on, en un dia, es representen les obres teatrals, que els diferents centres han preparat al llarg del curs.

Cal dir que igual que fan amb *Banc de dades*, el suport de les institucions, organismes i entitats públiques i privades és el que ha permès i permet que l'*Encontre* i la *Marató* arribi a port.

5. ENCONTRE DE MITJANS AUDIOVISUALS

Talment com s'havia fet abans amb l'assignatura de teatre a l'ensenyament secundari, a través d'una altra optativa incorporada al currículum –Processos de Comunicació–Taller de Premsa, que tenia com a finalitat vincular l'ús de la llengua catalana a l'expressió escrita o al mitjà audiovisual-, es va organitzar l'*Encontre de Mitjans Audiovisuals a l'Ensenyament Secundari*.

Dins de la tònica general d'eixamplar espais d'ús per a la llengua catalana, un dels àmbits comunicatius més deficitaris quant a l'ús de la llengua era –i és, encara– el dels mitjans de comunicació: premsa, ràdio i televisió. Fins a l'aparició, fa tot just cinc anys, del *Diari de Balears*, mostrar un diari escrit en català als alumnes era ensenyar-los l'AVUI, un diari que no es veia habitualment als quioscs i que resultava molt allunyat del seu marc referencial immediat. Sense un canal propi de televisió que emetés en llengua catalana, aquesta era, i és, patrimoni exclusiu de les dues cadenes de la Corporació Catalana de Radiotelevisió, dels dos canals valencians, i de les televisions locals (aquestes amb un model de llengua absolutament arbitrari), a més d'unes desconnexions mínimes a la televisió pública espanyola. I la ràdio en català era pràcticament inexistent, després de la desaparició de Ràdio 4 i Ràdio 5; quedava reduïda a l'àmbit de les ràdios locals i a desconnexions puntuals. Aquest darrer any, emperò, s'han posat en funcionament tres emissores que emeten en llengua catalana aprofitant el clima positiu i les expectatives creades pel canvi de govern.

Malgrat aquest panorama tan poc engrescador, es va pensar en la manera d'aprofitar la seducció que els mitjans audiovisuals exerceixen sobre els joves i fer-hi entrar la llengua catalana com a llengua de referència.

Així, en una jornada, [i] amb el suport d'institucions públiques i privades i de l'Ajuntament d'Alcúdia, es reuneixen, als estudis de la ràdio i la televisió d'Alcúdia, els alumnes dels centres que cursen aquesta matèria optativa i es fan tallers i pràctiques de premsa, ràdio, còmic, cinema, televisió, una maratón fotogràfica, etc. amb especialistes de cada una d'aquestes disciplines.

En aquest darrer encontre han estat onze els centres de secundària que hi han participat, amb un dos-cents alumnes.

L'objectiu bàsic d'aquest encontre és que l'alumnat que a cada un dels nostres centres participa en l'elaboració de la revista, que es fa en llengua catalana, es trobi amb companys que tinguin les seves mateixes inquietuds (sobretot que els agradi escriure) i tinguin l'assessorament, per un dia, d'un professional del mitjà; que els centres que tenen tallers de ràdio es puguin trobar i fer pràctiques amb un locutor, amb un realitzador professional, etc.; que els interessats pels mitjans audiovisuals puguin conèixer la manera de treballar de gent que treballa en aquest mitjà: vídeo, realitzadors de cinema, càmeres, etc.; que els afeccionats als còmics coneguin un professional d'aquest camp i que els pugui fer una classe pràctica. Tot fet i duit a terme en llengua catalana.

Conscients que l'oferta de productes de consum en català és pobra, encara, sobretot pel que fa als mitjans de comunicació: premsa, ràdio i televisió, fer una immersió, encara que només sigui un dia, en aquests mitjans és prou atractiu. Té un valor afegit de modernitat i d'experimentació que és prou valorat pels alumnes que hi participen. I és en català. Sense poder afirmar —tal com hem dit abans— que el panorama sigui molt engrescador, sí que és cert que s'han obert expectatives d'ús de la llengua catalana en un mercat, el de la comunicació escrita i audiovisual, encara no consolidat i que a les Illes Balears està experimentant canvis en positiu, fruit dels canvis polítics.

6. JOCS DE LLENGUA

Una altra activitat relacionada amb l'*Associació Trenta-1* i que va néixer per iniciativa de Joan Melià, l'actual director de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, és la que anomenam *Jocs de Llengua*.

Aquesta activitat agafa com a punt de partida el conegut joc de l'scrabble. Amb l'ajuda del Voluntariat Lingüístic de la UIB i amb la compra d'un tauler d'scrabble gegant, es fan partides per centres adaptades a les edats dels participants.

A partir d'aquí es van dissenyar tota una sèrie de proves de llengua (escriure paraules que començassin d'una determinada manera, que tenguessin una combinació especial de lletres, que tenguessin tantes síl·labes, etc.) que permetessin mostrar les habilitats dels alumnes alhora que se'n mantengués l'aspecte lúdic i de diversió. Així, un cop l'any, a Mallorca, es celebren aquests Jocs de Llengua, on es reuneixen més de 250 alumnes de secundària i batxillerat. Des del curs passat es compta amb la participació d'alumnes de centres d'altres illes i enguany, per primera vegada, i gràcies al suport de la Direcció General de Política Lingüística i de la UIB, s'ha aconseguit que els Jocs tenguessin un suport informàtic i un desplegament tècnic espectacular, cosa que ha suposat un incentiu extraordinari per als participants.

Tal i com es fa amb el concurs *Banc de dades*, els alumnes que guanyen alguna de les proves que es fan als *Jocs de llengua* són obsequiats amb productes en llengua catalana: música, llibres, jocs, vídeos, etc. No és possible plantejar-se la normalització de cap idioma sense un coneixement dels productes lingüístics existents. D'aquesta manera alhora que es fomenta l'ús de la llengua es fomenta el coneixement d'aquells productes —i productors— que han optat per ser fidels a la llengua pròpia. S'eixamplen els usos lingüístics, s'eixampla el mercat, s'eixampla l'economia lingüística. Aquell títol de J. Royo que va generar tanta polèmica i que venia a dir que "*una llengua és un mercat*" no sé si és encertat, però el que sí que és cert és que si a l'entorn de la llengua catalana aquest mercat no s'arriba a consolidar difícilment ens en sortirem. Si deia abans que l'oferta de consum de

productes en català és encara ara molt minsa, l'aspecte que fluïxeja més és, possiblement, aquest camp de l'oci, el món de la diversió. Aquí sí que cal una actuació ferma i contundent, una inversió grossa. Deixar aquest camp, extraordinàriament important per als joves, a mercè de l'oferta del mercat lliure és ofegar tot un circuit de relacions comunicatives, de coneixences mútues, de possibilitats d'ús de la llengua, que és vital per al futur. Sembla que entre les coses que el Jaume Sisa —el dels bons temps— definia com a paradigmes de la normalitat lingüística, l'aspecte de poder lligar en català n'era un dels prioritaris i fonamentals.

7. FER PASSES, OBRIR ESCLETXES

Som ben conscients, tot el professorat de l'Associació Trenta-1, que la nostra feina, la nostra dedicació a totes aquestes activitats, no modificarà substancialment la situació de desequilibri lingüístic que a hores d'ara patim a Mallorca, a les Illes.

Com deia al començament, però, calia moure's, cal moure's encara, al marge dels camins que segueixi la dinàmica social i política pel que fa a la qüestió de la llengua. Si en aquests moments el suport a les iniciatives que des de la societat civil es duen a terme per normalitzar la llengua són evidents i, tot i les dificultats internes, des de les mateixes estructures de poder s'estan fent passes i actuacions en aquest mateix sentit,⁶ cal ser conscients, també, que les dificultats i els conjunts de factors —socials, polítics, econòmics, demogràfics i culturals— que actuen en sentit contrari es multipliquen, es transformen contínuament. I és que és important tenir present, tal [i] com diu Toni Mollà,⁷ que:

1. *La política lingüística no és només cosa dels polítics.*
2. *La política lingüística és també cosa dels polítics.*

Creure que les institucions resoldran la complexa situació lingüística en què ens trobam i que nosaltres hem de ser uns simples espectadors d'aquest procés de normalització és un suïcidi. L'acció institucional és bàsica, fonamental, però no determinant. Els agents que millor poden dur a terme una política lingüística són l'administració en totes les seves formes i nivells, els ensenyants, els mitjans de comunicació i, per extensió, tota la societat.

6. Aquest mes de juliol s'ha presentat un Pla d'actuacions urgents en normalització lingüística a les Illes Balears, conegut popularment com a "Pla de xoc", que intenta veure el problema de manera global, planteja mesures coordinades i procura arribar a tots els sectors de la societat

7. MOLLÀ, Toni, «Opcions de política lingüística: models i vies»; a *Política i planificació lingüístiques*, Edicions Bromera, Alzira, 1997.

Sabem que les nostres iniciatives no deixen de ser parcials, reduïdes, limitades, però incideixen sobre una població molt especial i en un moment de la seva formació també molt important. Com a ensenyants sabem que és bàsic treballar sobre les actituds lingüístiques dels joves si volem que canviïn les normes d'ús. I també tenim clar que, si no es consolida la possibilitat real, normalitzada, sense connotacions, de l'ús de la llengua en àmbits generals al marge del món escolar, la capacitat crítica dels joves parlants no els duu, per norma general, a plantejar-se actituds de resistència lingüística. Crear espais d'ús, possibilitats d'ús, entorns favorables de relació on la llengua sigui un element de normalitat assumida i els joves hi entrin sense qüestionaments previs, és segurament el complement ideal a qualsevol classe teòrica de sociolingüística.

Si abans parlàvem dels aspectes bàsics que afecten l'aprenentatge d'una llengua, i dèiem que l'element afectiu hi tenia un paper fonamental, el nostre paper d'ensenyants no ens permet mantenir-nos al marge d'aquest valor docent. El bloqueig paralitzador que se'n deriva del pessimisme generalitzat entre els docents —no només amb relació a la qüestió lingüística, sinó a la seva feina en general— no ha de ser, precisament, l'element que ha de guiar les nostres actuacions, sinó tot el contrari. Els joves capten perfectament i valoren aquell professorat que es mou més enllà de les quatre parets de l'aula, que s'acosta a ells, que va amb ells. Totes les iniciatives que al llarg d'aquests onze anys s'han anat fent a Mallorca i que ara s'han generalitzat a totes les illes gràcies a les aportacions dels poders públics i al suport de moltes empreses privades conscients de la seva importància és segur que han deixat un pòsit difícil d'avaluar, però [que] han impregnat tota una generació que hi ha estat en contacte. Honestament, volem creure que el nostre esforç no ha estat debades, no ha estat com fer retxes dins l'aigua.

Una política lingüística que es dugui a terme des de les institucions, des dels òrgans de poder, ara, a les Illes Balears, ha de seguir obrint camins per a la llengua, tenint en compte el conjunt de variables —citades sumàriament a la primera part d'aquesta ponència— que aquests darrers anys ha complicat encara més la situació lingüística. Actuar en la creació d'espais d'ús cada cop més extensos, més allunyats dels cercles tancats en què es converteixen els àmbits d'influència dels poders institucionals, és donar futur a la llengua, possibilitats reals d'ús i que per als joves d'avui no hi hagi un abisme entre el món escolar i el món de fora. Però la realitat ens mostra que les prioritats de l'actual Govern de Progrés van per camins no sempre coherents amb les intencions programàtiques a l'entorn de la llengua i que la manca de lògica institucional pel que fa al tractament exclusiu, o preferent, de la llengua catalana es fa massa palesa en determinades conselleries i actuacions governamentals. Sis concepcions polítiques diferents formant part d'un mateix govern marquen prioritats d'actuació molt diverses. I això, després de dos anys de Govern de Progrés, no ha contribuït a desemboïrar el panorama lingüístic illenc.

Sí que és cert que la percepció generalitzada de la necessitat de saber la llengua catalana si es vol aspirar a ocupar plaça a l'Administració hi és, perquè l'exigència del coneixement de la llengua ha augmentat dins dels àmbits d'influència institucional; però el que cal és eixamplar aquesta necessitat més enllà, donar prioritat a les actuacions que marquin pautes d'ús social, d'ús quotidià, d'ús interpersonal. Ara hi ha el poder per fer-ho, però... i la voluntat?

Mentrestant, però, a nosaltres, els ciutadans amb consciència de la situació, “Què ens queda, doncs, si no la resistència?”⁸

8. Frase amb què acaba l'informe de Joan F. López Casasnovas «L'ús social de la llengua» a l'*Informe econòmic i social de les Illes Balears. 1999*, editat per la Caixa de Balears “SA NOSTRA”